

Priloga: Rzd-01-20-00009-01

Datum: 15.6.2020

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00081**

Ime enote: **Slamokrovstvo**

Sinonimi imena enote:

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **gospodarska znanja in veščine**

Podzvrsti:

rokodelska in obrtniška znanja, znanja o prostoru, znanja o rastlinskem svetu

Tipološka gesla:

krovstvo, priprava slame

Kratek opis:

Slamokrovstvo je celoletna obrtna dejavnost prekrivanja streh objektov. Obsega pridelavo, obdelavo in pripravo slame za kritino ter postopek kritja različnih stavb. S slamokrovstvom se v Sloveniji ukvarja le še nekaj posameznikov.

Opis:

Slamokrovstvo je celoletna obrtna dejavnost prekrivanja streh objektov. Obsega pridelavo, obdelavo in pripravo slame za kritino ter postopek kritja različnih stavb. S slamokrovstvom se v Sloveniji ukvarja le še nekaj posameznikov. V preteklosti so slamo pridelovali in z njo krili strehe kmetje v različnih regijah sami. S slamo danes krijejo predvsem objekte kulturne dediščine, manjše gospodarske objekte, počitniške hišice in okrasne objekte.

Zaradi posebnih naravnih pogojev so se na posameznih območjih Slovenije (razen v alpskem svetu, kjer so prevladovale strehe z leseno kritino) razvile geografsko značilne tehnike kritja streh s slamo, ki so narekovala izbor vrste in kakovosti slame ter tehniko njene priprave, strešni naklon objekta in tehniko kritja ali vezave. Za kritje streh s slamo največkrat uporabljajo rž, pšenico in piro, v preteklosti pa so tudi ržado (križanec med pšenico in ržo). Čeprav je ob pravilni izvedbi takšna kritina dolgotrajna (25–40 let), trpežna in ekološko neoporečna, se zanjo zaradi dragega postopka odločijo le redki. Posamezne s slamo krite objekte najdemo v severovzhodni Sloveniji, severni Primorski, Beli krajini, na Štajerskem, Dolenjskem, Notranjskem in Gorenjskem.

Za kritje je najboljša ržena slama s čim tanjšimi, dolgimi stebelci, ker je najobstojnejša pri naklonu strehe 45 stopinj. Slamo teden dni, preden je zrela, mehansko požanjejo (v preteklosti ročno okoli godu sv. Mohorja in Fortunata 12. julija), posušeno povežejo v snope (včasih so jo sušili v kozolcih in vezali s 'povresli') in omlatijo z mlatilnico na električni pogon (v preteklosti so jo omlatili ali 'švigali' z ročnimi mlatilnicami ali 'cepci'). Nato jo počesejo ('škupajo') na lesenih grabljah, da odstranijo listje, plevel in zlomljena stebelca, ter vežejo v 'škope'. Slamo slamokrovci največkrat kupijo od kmetov in jo sušijo v svojih skladiščih do uporabe, ko jo razdelijo na manjše škopice .

Slamokrovci uporabljajo tradicionalna orodja: rezilo za prirezovanje škop,

nazobčano desko z ročajem za poravnavanje slame, premično klop, na katero polagajo škope, kratko lestev, na kateri med delom stojijo, močno zakrivljeno palico ter vrvi.

Pred kritjem strehe mora biti ostrešje primerno 'polatano' z deskami. Slamokrovci, ki se kritja strehe lotijo po posameznih delih, delo začnejo od spodaj navzgor. Ponekod prekrivajo z več vrstami slame, drugje uporabijo le eno (severovzhodna Slovenija). Na območjih, kjer je veliko padavin in so vetrovi močnejši, na strešno ogrodje nameščajo večje debeline slamnate kritine, ki mora biti čvrsteje vezana. Debelina strehe je med 30 in 50 cm in se z leti tanjša. V povprečju za 1 m² strehe porabijo okoli 20 kg slame.

Za pritiskanje zgoščenih, poravnanih in povezanih škopic slame na late slamokrovci uporabijo palice (iz lesa leske ali jesena), ki jih na ostrešje privezujejo z vrbovimi šibami, srobotom ali pocinkano žico. Na slemenu je zaradi izpostavljenosti treba zamenjati slamo bolj pogosto (npr. na vsakih 10 let). Včasih so uporabljali kostanjeve palice, danes zaradi večje obstojnosti nekateri uporabijo tanjše železne palice. Ob stranskih zaključkih pritrdijo deske (Slovenske gorice, Prekmurje), ponekod pa spletejo slamnate kite (severna Primorska, Štajerska, Dolenjska, Bela krajina).

Valvasorjeve upodobitve pričajo, da je bila slama na Kranjskem v 17. stoletju prevladujoča kritina. Izginjati je začela s postopnim uvajanjem varnejših kritin in požarnih pravil v 18. in 19. stoletju, še posebej po 2. svetovni vojni, ko je opečna kritina izpodrinila skorajda vse vrste starejših kritin, razen na stavbah na oddaljenih območjih. Izginjanje slamnatih streh je pospešilo tudi strojno obdelovanje žit.

Datacija:

druga polovica 17. stol.

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **OSTALO (OSTALO)**

Opis lokacije:

Slovenija, Prekmurje, severna Primorska, Bela krajina, Štajerska, Dolenjska, Notranjska, Gorenjska

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: 0 X: 0

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00081.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Karla Kofol, 2006

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za nesnovno dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**
Strokovna področja:
etnologija, tehniška zgodovina

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Gorišnica - Domačija Gorišnica 12 (EŠD 145)
Slap ob Idrijci - Kosmačeva domačija (EŠD 653)
Gorenja Trebuša - Kašča s kovačijo Gorenja Trebuša 89 (EŠD 9764)
Rogatec - Muzej na prostem Rogatec (EŠD 626)
Pečine - Kašča pri domačiji Pečine 8 (EŠD 5060)
Podmelec - Kašča pri domačiji Podmelec 49 (EŠD 5062)
Gorenja Trebuša - Domačija Gorenja Trebuša 112, 113 (EŠD 5045)
Kneške Ravne - Toplar na domačiji pri Francu (EŠD 12279)
Kneške Ravne - Sušilnica pri Jaklnu (EŠD 11272)
Gorenja Trebuša - Domačija Gorenja Trebuša 112, 113 (EŠD 5045)

Register premične kulturne dediščine:

Slovenski etnografski muzej
Tolminski muzej
Mestni muzej Idrija
Pomurski muzej Murska Sobota

9. UTEMELJITEV VPISA

V preteklosti je bila v slovenskem prostoru slamnata kritina najbolj razširjena strešna kritina, saj je bila domač pridelek. Pridelave, priprave slame za kritino in njene uporabe so bili vešči mnogi. Danes skoraj v vseh predelih slovenskega območja najdemo le posamezne objekte, krite s slamo. Večinoma so kulturna dediščina. Kritje streh s slamo je drag in zamuden postopek, zato se zanj odločijo le redki, kljub temu da je ob pravilni izvedbi s slamo krita streha trajna, trpežna, zdrava in ekološko neoporečna. V zadnjem času je mogoče zaznati porast zanimanja za t. i. bio materiale v gradbeništvu, med katere sodi tudi slama, ki se jo lahko uporablja kot vezivo v glinastih ometih ali kot strešno kritino.

Redki posamezniki, ki se še ukvarjajo s slamokrovstvom, ki je celoletna obrtna dejavnost, s tečaji in delavnicami skrbijo za prenos znanja na vse zainteresirane, s čimer je poskrbljeno, da ta znanja ne bodo šla v pozabo. Slamokrovci s svojim znanjem pomembno prispevajo k ohranjanju stavbne kulturne dediščine in kulturne krajine v Sloveniji. S slamo kriti objekti so pomembne turistične zanimivosti v lokalnem okolju, zato slamnate strehe vedno pogosteje vključujejo tudi v nove turistične objekte.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **centroid ni določen**
Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **15.6.2020** Št.: **Rzd-01-20-00009-03**
Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-20-00009-11-01

Datum: 15.6.2020

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00081**
Ime enote: **Slamokrovstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: **Slavko Šorli** Identifikacija nosilca: **231**
Kneške Ravne 9, 5216 Most na Soči

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Slavko Šorli z domačije pri Francu v Kneških Ravnah se s slamokrovstvom kot dopolnilno dejavnostjo na hribovski kmetiji ukvarja od leta 1998. To znanje je pridobil od očeta Avgušтина Šorlija in jih prenesel na sina Andreja.

Šorli, ki slamo za kritje streh kupuje od kmetov, se kritja strehe objekta loti po posameznih delih – 'plenah' (7 metrov dolg del strehe). Svoje delo začne s pribijanjem štirih polokroglih smrekovih lat na stranski zunanji rob strehe ('perot'), na katere nato naveže robne kite iz več 'pesti' (5–7 cm debelih šopov slame), ki so povite s srobotom. Streho začne kriti od spodaj navzgor, za pritrjevanje slame na ostrešje pa uporablja 'prtiskouke' (krajše late iz črnega jesena). Za prvo vrsto uporabi krajšo, največkrat pšenično slamo, za drugo daljšo rženo slamo, s katero ponovno prekrije tudi prvo vrsto. Vse nadaljnje vrste do zadnje prekrije s pšenično, za zadnjo pa uporabi rženo slamo. Pri tem preko roba strehe škope zapogne na drugo stran. Vrh strehe, tudi izdelan iz ržene slame in pred pritrditvijo na ostrešje navlažen z vodo, pritrdi z 'vršnico' (daljšo polkrožno lato iz lesa smreke ali macesna). Delo opravlja na alpskem območju, kjer je treba zaradi vremenskih razmer slamo vezati močnejše in jo bolj stisniti, zato porabi več slame. Pri delu uporablja naslednja orodja: 'plah' (nazobčano desko z ročajem za poravnavanje slame), raven kol za pritiskanje 'prtiskouk', večji na koncu zakrivljen kol za privezovanje 'vršnic', 'hlapc' (lesen količek za fiksiranje slame pri privezovanju), 'ranto' (debelejši drog, na katerem stoji med delom), 'stolč' (premično klop, na katero odlaga škope), lestev in vrvi.

Na svoji domačiji je Slavko Šorli s slamo na novo prekril več gospodarskih objektov. Strehe je obnovil na številnih stavbah v Posočju, pri čemer stalno sodeluje z območno enoto Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije iz Nove Gorice.

Leta 2018 je Slavko Šorli za dolgoletno delo pri ohranjanju stavbne kulturne dediščine v Posočju prejel Steletovo priznanje Slovenskega konservatorskega društva.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **KNEŠKE RAVNE (TOLMIN)**
Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **409705** X: **119897**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **Rzd-01-20-00009-11-01.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Karla Kofol, 2006

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **15.6.2020**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-20-00009-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-20-00009-11-02

Datum: 15.6.2020

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00081**
Ime enote: **Slamokrovstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: **Anton Golnar** Identifikacija nosilca: **232**

Sovjak 54, 9244 Sv. Jurij ob Ščavnici
<http://www.slamnatastreha.com>

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Anton Golnar iz Sovjaka pri Svetem Juriju ob Ščavnici se je za slamokrovca izučil z opazovanjem starejših slamokrovcev, udeležil pa se je tudi tečaja v Sovjaku, ki ga je organizirala Ljudska univerza Gornja Radgona.

Slamo, ki jo uporablja za kritje streh stanovanjskih stavb, gospodarskih poslopij in okrasnih objektov po Sloveniji, v Avstriji in na Hrvaškem, pridelava sam ali pa jo odkupi od kmetov na njivi. Nato jo skupaj z družinskimi člani požanje s snopvezalko in na njivi zloži v 'rastave' (po 12 snopov) ali 'križe' (po 22 snopov). Ko se po enem tednu posuši, jo omlati s prirejeno manjšo mlatilnico ('trešmašino') na električni pogon in ročno počese na lesenem 'glavniku'. Bilke enake dolžine poveže v velike 'šope' in jih skladišči do uporabe. Pred pokrivanjem strehe velike snope razdeli na manjše 'škopice'.

Pri delu Golnar uporablja naslednja lesena orodja: 'pričko', 'špriglo' ali 'ribaš' (desko za poravnavanje slame), 'hlapc' (kratko lestev) in 'rebro' (močno zakrivljeno palico). Kritje pravilno polatane strehe Golnar prične od dna proti vrhu. Škopice slame na ostreže pritiska z leskovimi palicami ('roglca', 'rogla', 'rajca'), kamor jih privezuje z beko ali s pocinkano žico. Na slemenu, ki ga naredi iz dvojne plasti slame, da je močnejše, namesto leskovih palic uporabi obstojne železne palice. Na stranskih zaključkih strehe odvisno od lokacije objekta, ki ga prekriva, pritrdi desko ali splete slamnate kite.

Svoje znanje prenaša na zainteresirane na tečajih, prav tako je za to delo navdušil sina Janeza. Pri delu je povezan z območnimi enotami Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije iz Maribora, Celja in Novega mesta.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **SOVJAK (SVETI JURIJ OB ŠČAVNICI)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **577485**

X: **156756**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00232.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Naško Križnar, 2009

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **15.6.2020**

Številka: **Rzd-01-20-00009-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI